

УДК 343.3

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2022.3.3>**Владислав ВЕКЛИЧ**

доктор юридичних наук, професор кафедри теорії держави і права та конституційного права
Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого, ПрАТ «Вищий навчальний
заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», вул. Фроментівська, 2, м. Київ, Україна, 03039
ORCID: 0000-0003-2608-6781

Vladyslav VEKLYCH

Doctor of Law, Professor at the Department of Theory of State and Law and Constitutional Law of the
Educational-Scientific Institute of Law named after Prince Volodymyr the Great, PJSC “Higher education
institution “Interregional Academy of Personnel Management”, 2, Fromentivska Str., Kyiv, Ukraine, 03039
ORCID: 0000-0003-2608-6781

УНИКНЕННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ДІЯННЯ ЗА УМОВ ЮРИДИЧНОЇ ПОМИЛКИ: ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ

AVOIDING PROSECUTION FOR CORRUPTION DUE TO LEGAL MISTAKES: DEBATABLE ASPECTS

У статті розглянуто різні аспекти доктринального опрацювання дефініції уникнення притягнення до кримінальної відповідальності за корупційні діяння за умов юридичної помилки. Увагу в контексті цього дослідження було зацентовано на окремих дискусійних особливостях юридичної практичної діяльності, які стосуються законотворчої практики, правотворчої і правозастосовної практики, що у підсумку призводять до уникнення винними особами притягнення до кримінальної відповідальності за корупційні діяння.

Було опрацьовано доктринальне розмежування понять уникнення і ухилення від кримінальної відповідальності, а також звільнення і уникнення кримінальної відповідальності за корупційні діяння за умов юридичної помилки задля напрацювання чіткості дефініцій у розглядуваній сфері.

Під час дослідження встановлено міжгалузевий характер уникнення притягнення до кримінальної відповідальності за корупційні діяння, у зв'язку з чим запропоновано подальшу розробку відповідного міжгалузєвого правового інституту (передусім в контексті таких галузей права, як кримінальне і кримінально-процесуальне). Загалом, матеріали цього дослідження мають дискусійний характер щодо розробки відповідної проблематики.

Ключові слова: законодавство, корупція, правотворення, помилка у праві, правозастосування.

Some special aspects of the doctrinal elaboration of the definition of avoiding criminal prosecution for acts of corruption under conditions of legal error are reviewed in this article. Attention in the context of this study was focused on certain debatable features of legal practice, that relate to law-making practice and law enforcement practice, which ultimately lead to the avoidance of perpetrators of criminal prosecution for corruption.

The doctrinal distinction between the concepts of avoidance and evasion of criminal liability, as well as the release and avoidance of criminal liability for acts of corruption under conditions of legal error was worked out in order to develop clarity of definitions in this area.

The study established the intersectoral nature of avoiding criminal prosecution for corruption (considering branches of law), and therefore proposed further development of the relevant intersectoral legal institution (especially in the context of such areas of law as criminal and criminal procedure).

Avoiding of criminal prosecution for corruption in case of a legal error at the current stage of the study should be understood as a set of legislative, law-making and law enforcement factors that make it impossible to prosecute persons guilty of criminal acts that are legally enshrined as corrupt.

The development of law and legal regulations considering researched field requires the development of an intersectoral institution within criminal and criminal procedure branches of law that should provide special legal regulations considering avoiding of criminal liability and take into account cases and provide regulations of legal errors as objective circumstance as such issues are not reflected in special legislation. Yet those mistakes that are outlined tend to affect legal practice at system level and make anticorruption subsystem inefficient. In general, the materials of this study are debatable in the development of relevant issues.

Key words: legislation, corruption, law-making, error of law, law enforcement.

Постановка проблеми. Правове регулювання в Україні на цей час акцентує увагу на проблемі звільнення від кримінальної відповідальності за корупційні діяння за деяких спеціально передбачених умов. Але відповідні

особливості кримінального права і процесу за фактичних обставин потребують доопрацювання з урахуванням правозастосовної практики. Так, скасування окремих норм, які стосуються криміналізації корупційних за своєю

суттю діянь є загально визнаною проблемою. При цьому не береться до уваги ситуація, за якої практичні помилки, яких припускаються фахівці-практики (передусім представники органів внутрішніх справ та судових органів) призводить до уникнення кримінальної (або загалом юридичної) відповідальності особами, котрі вчинили протиправні (злочинні з урахуванням криміналізації) діяння.

Аналіз останніх досліджень. Безпосередньо проблема уникнення кримінальної відповідальності у широкому розумінні протягом останніх років розглядалася у працях і публікаціях такого вченого, як О. Горох [1; 2]. Суміжна проблематика також зачіпалася у різних аспектах такими дослідниками і науковцями, як О. Гумін [3], А. Кислий [4], В. Кравець [5], В. Куц і В. Куц [6], В. Меркулова [7], В. Міфтахутдінов [8], Ю. Нестеренко [9], В. Семенов [10] і чимало інших.

Мета статті. З урахуванням практики правозастосування є необхідним напрацювання термінологічного підґрунтя для відображення у нормативно-правових актах дійсних особливостей суспільних відносин, а також задля подальшої наукової дискусії щодо розглядуваної проблематики. Передусім є необхідною розробка дефініції уникнення притягнення до кримінальної відповідальності за корупційні діяння за умов юридичної помилки.

Методологія. У цьому дослідженні було застосовано комплекс загальноюридичних та інших спеціальних методів дослідження. Так, стосовно вивчення розглядуваної проблематики можна погодитися з міркуваннями, які в контексті вивчення суміжної проблематики навела В. О. Меркулова: «Саме метод системно-правового аналізу у поєднанні з емпіричними та змішаними методами дослідження сприятиме не лише визначенню, але й усуненню суперечностей між правовими нормами, нечіткості формулювань, надасть достатні аргументи для подальшого удосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства» [7, с. 84]. При напрацюванні дефініції було використано загальнофілософський метод моментів.

Виклад основного матеріалу. Стаття 62 Конституції України чітко окреслила значущість обґрунтованості доказової бази щодо притягнення винної особи до кримінальної відповідальності за вчинення злочину [11]. Так, зацентровано увагу на додержанні законного порядку, в чому є відображеним принцип законності (опосередковано – принцип верховенства права).

Задля належного доктринального опрацювання відповідної проблематики у контексті

цього дослідження будуть вживатися терміни «уникнення» та «звільнення». Цей підхід здійснено у зв'язку особливостями тлумачення і чинного нормативно-правового регулювання. Так, якщо особа вчинила криміналізоване протиправне діяння і може бути притягнутою до кримінальної відповідальності у зв'язку з цим, але її подальша поведінка лишається правовою та відповідає положенням розділу IX Кримінального кодексу України (далі – КК України) [12], то цілком доречними є застосування законодавчо передбачених заходів щодо звільнення від кримінальної відповідальності, що зазначені у цьому розділі. З практичної точки зору юридичні конструкції, які стосуються обмежень звільнення від кримінальної відповідальності за корупційні діяння відзначаються певним ступенем дівості і при цьому становлять інтерес при розгляді проблематики уникнення кримінальної відповідальності. Так, В. Міфтахутдінов констатує: «Уваги заслуговують передбачені Кримінальним Кодексом застереження, що унеможливають застосувати до особи, яка вчинила корупційний злочин, багатьох положень про звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання та його відбування, певних положень, що поліпшують становище особи при призначенні покарання» [8]. У зв'язку з цим пріоритетним шляхом, що дозволяє не зазнати кримінальної відповідальності за корупційне діяння для винної особи є умовне «убезпечення» від визнання у якості суб'єкта злочину.

Так, слід розмежовувати поняття уникнення і ухилення у кримінально-правовому контексті, оскільки в КК України під ухиленням від кримінальної відповідальності розуміють діяння, що вчиняються самою підозрюваною особою задля забезпечення від притягнення до такої відповідальності (наприклад, ч. 2 примітки ст. 96⁻³, ч. 2 ст. 96⁻⁵ КК України тощо) [12], тоді як у контексті уникнення акцентуємо увагу на правозастосовчій практиці.

Досліджуючи спеціальні норми, які стосуються уникнення кримінальної відповідальності, О. Горох зазначив: «Утім сутність цих норм близька – вони дозволяють «уникнути» реального або повного застосування кримінально-правової санкції за допущену неправомірну поведінку» [1, с. 94]. При цьому ним використано поняття «законодавство кримінального блоку» [1, с. 93] у зв'язку з комплексною практичною значущістю для правозастосування норм кримінального і кримінально-процесуального права.

У наведеному контексті також є вагомою проблема розмежування понять звільнення «звільнення» і «уникнення» щодо криміналь-

ної відповідальності, коли перше є детально опрацьованим, а друге згадується ситуативно. Так, В. М. Куц і В. В. Куц наводять наступні міркування: «З'ясуванню кримінально-процесуальної природи цього явища має передувати, на наш погляд, зауваження, що у кримінально-процесуальному сенсі, на відміну від кримінально-правового, «звільнення» є не засобом реагування на кримінальне правопорушення, а процесом застосування цього засобу» [6, с. 171]. На противагу цьому під уникненням слід розуміти як кінцевий результат, що має кримінально-правову значущість, так і сукупність кримінально-правових і процесуальних особливостей, що призводять до нього.

Тож випадки, що виражаються в фактичному стані унеможливлення притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за вчинені корупційні діяння, коли безпосередньою передумовою відповідної юридичної ситуації (сутісно мова йде про юридично значущі акти) стало недотримання або відсутність чіткого дотримання правових вимог чи прогалини у праві у цьому дослідженні розглядається як уникнення притягнення до кримінальної відповідальності за корупційні діяння за умов юридичної помилки.

З практичної точки зору вагомою є проблема розробленості законодавства і його відповідності міжнародним стандартам. Так, дискусійний і подвійний характер мала визнана неконституційною стаття 368² КК України [12], в якій містилася двостороння вимога щодо напрацювання доказової бази (як підозрюваною особою, так і стороною обвинувачення) з урахуванням їх правових інтересів. При дослідженні суміжної проблематики кримінально-процесуального характеру А. М. Кислий зазначив: «Здійснивши аналіз законодавства пострадянських країн, як: Азербайджану, Білорусії, Грузії, Казахстану, Киргизії, Росії, Таджикистану щодо використання результатів негласних розслідувань під час доказування у судовому провадженні, слід констатувати, що проведення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій (таємні слідчі дії – КПК Грузії, негласні слідчі дії – КПК Казахстану, спеціальні слідчі дії – КПК Киргизії) та використання таких результатів під час доказування у судовому провадженні відбувається на тих же підставах, що й законодавством України» [4, с. 165]. Таким чином, основні засадничі (принципові) правові вимоги знайшли вираження у кримінально-процесуальному законодавстві, але їх відображення у КК України не завжди є задовільним.

Розглядаючи проблематику уникнення кримінальної відповідальності, О. Горох вказує на те, що ці норми можуть бути закріплені не лише в кримінальному, але і кримінально-процесуальному законодавстві: «В основу систематизації норм про «уникнення» кримінальної відповідальності може бути покладений критерій виду законодавства, в якому передбачені ці норми (кримінальне чи кримінально-процесуальне); правовий інститут, який їх регламентує; ступінь обов'язковості їх застосування; умовність їх застосування; суб'єкт застосування; юридичні факти, з якими закон пов'язує можливість «уникнення» кримінальної відповідальності тощо» [1, с. 94]. Сукупність відповідних критеріїв відображає основні комплексні ознаки, якими характеризують норми, що дозволяють уникнути кримінальної відповідальності.

З урахуванням наведеної ситуації задля уникнення юридичної відповідальності за вчинене корупційне діяння особа передусім не має бути визнаною такою, що вчинила криміналізоване протиправне діяння. Таким чином, у якості проблемних постають положення кримінально-процесуального законодавства, які обмежують строки проведення досудового слідства та деякі інші, наприклад, ч. 5 ст. 28 Кримінально-процесуального кодексу України [13]. Відповідні положення є правовими за своєю суттю. Разом з тим існують деструктивні з правової точки зору чинники:

1. Умовний «людський фактор» (об'єктивно виражається у помилках яких можуть припускатися представники правоохоронних і судових органів, які є відповідальними за практику правореалізації у відповідній сфері).

2. Недосконалість законодавчого регулювання суспільних відносин, що не передбачає ефективних механізмів притягнення до юридичної (передусім кримінальної) відповідальності представників правоохоронних органів за помилки, що унеможливають притягнення до юридичної відповідальності осіб, котрі вчинили криміналізовані корупційні діяння (за умови чисельності).

В. Кравець, досліджуючи умови звільнення від кримінальної відповідальності та діяльність фахівців-практиків, зазначив: «Недоліки у роботі слідчого чи прокурора під час досудового розслідування, зокрема на його завершальному етапі – складання відповідного клопотання, можуть обмежити, або навіть позбавити підозрюваного (обвинуваченого) можливості реалізувати передбачене нормами кримінального процесуального законодавства право на звільнення від кримінальної

відповідальності» [5, с. 65]. У контексті уникнення кримінальної відповідальності проблемного характеру набувають інші особливості правозастосовної практики. Так, дещо неоднозначними є відомості, що їх подано на сайті громадської організації «Україна проти свавілля чиновників», де наводяться переліки помилок, яких можуть припускатися фахівці у сфері правозастосовної практики (до 20 і більше) на різних етапах кримінального процесу і розгляду кримінальної справи [14]. Ці відомості на момент опрацювання матеріалів не було спростовано офіційно, хоча вони засвідчують успішну практику уникнення кримінальної відповідальності, зокрема, за корупційні злочини.

Об'єктивно норми права переплітаються з нормами моралі та за сучасних умов набувають вираження і в міжнародних зобов'язаннях, які офіційно беруться на себе державами. Так, з урахуванням реалій, вагомою є проблема забезпечення суспільних відносин в Україні від розвитку і подальшого поширення корупції, коли правотворчість опосередковано є свідченням некомпетентності законодавця (наприклад, ст. 368² КК України [12]), що спричиняє проблеми практичного характеру: «Доцільність кримінальної відповідальності за незаконне збагачення багато в чому

визначається соціальними, економічними, організаційними, державотворчими та євроінтеграційними процесами, що відбуваються в українському суспільстві» [3, с. 189]. Так, набуває першочергової ваги напрацювання спеціальних норм права, які мають забезпечувати суспільні відносини як від виникнення корупційного елементу, так і від супровідних явищ, пов'язаних з проблемами щодо фахового рівня представників органів державної влади передусім у законодавчій та антикорупційній сферах.

Висновки. Розвиток права потребує розробки міжгалузевих інститутів уникнення кримінальної відповідальності та урахування випадків, за яких об'єктивною обставиною є помилка юридичного характеру, що на цей час не знайшло свого вираження у спеціальному законодавстві.

Під уникненням притягнення до кримінальної відповідальності за корупційні діяння за умов юридичної помилки на поточному етапі дослідження слід розуміти сукупність законодавчих, правотворчих і правозастосовних чинників, які призводять до унеможливлення настання юридичної відповідальності передбаченої кримінальним законодавством щодо осіб, котрі є винними у вчиненні діянь, що їх законодавчо закріплено у якості корупційних.

Література:

1. Горох О.П. Правові норми про «уникнення» кримінальної відповідальності. Дні науки Національного університету «Києво-Могилянська академія» на факультеті правничих наук, 2017 : матеріали науково-практичної конференції «Альтернативні вирішення правових конфліктів», 27 січня 2017 року. Редкол.: Азаров Д. С., Галаган В. І., Ханик-Посполітак Р. Ю. Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.», Ф-т правничих наук. Київ, 2017. С. 93–97.
2. Горох О. П. Звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України. На правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, Київ, 2019. 697 с.
3. Гумін О., Якімова С. Соціальна зумовленість доцільності криміналізації незаконного збагачення в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юрид. науки. 2019. Вип. 22. С. 185–190.
4. Кислий А.М. Аналіз законодавства пострадянських країн щодо використання результатів негласних розслідувань під час доказування у судовому провадженні. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління: електронне наукове видання : збірник. 2020. № 3. Червень. Київ: Видавництво ЛІРА-К, 2020. С. 156–169.
5. Кравець В. Р. Веселов М. Ю., Компанієць Е. Ф. Удосконалення процесуально-правових засад реалізації інституту звільнення від кримінальної відповідальності. Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства : матер. Всеукр. наук.-практ. конфер., присвяч. до 70-річчя д.ю.н., професора Ю. П. Аленіна (21 квітня 2017 р., м. Одеса). За ред. Г. О. Ульянової, І. В. Гловюк ; відп. за вип. І. В. Гловюк ; уклад. В. А. Завтур ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.» Одеса : Юрид. л-ра, 2017. С. 63–66.
6. Куц В.М., Куц В.В. Звільнення від кримінальної відповідальності суб'єктів корупційних злочинів: кримінально-правова та кримінально-процесуальна характеристики. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 4. С. 169–172.
7. Меркулова В.О. Звільнення від кримінальної відповідальності: особливості методології дослідження стимулюючого міждисциплінарного інституту. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 3. С. 78–84.
8. Міфтахутдінов В. Кримінальна відповідальність за корупційні правопорушення. Юридична газета online. 2017. № 25. Режим доступу: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravota-proces/kriminalna-vidpovidalnist-za-korupciyni-pravoporushennya.html>.
9. Нестеренко Ю. В. Поняття юридичної помилки та її правове значення : магістерська робота : 081 «Право». Національний університет «Чернігівська політехніка», кафедра кримінального права та правосуддя. Чернігів, 2020. 74 с.

10. Семенов В.В. Слідча помилка як ознака злочину у сфері службової діяльності. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.): у 2 ч. Редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 2. С. 259–261.
11. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
12. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10. № 11–12. № 13. Ст. 88.
14. Громадська організація «Україна проти свавілля чиновників»: веб-сайт. 2020. <https://proisvol.info/category/news/nacionalne-antikorupciyne-buro-ukraini/>.

References:

1. Horokh, O.P. (2017). Pravovi normy pro «unykennia» kryminalnoi vidpovidalnosti. Dni nauky Natsionalnoho universytetu «Kyievo-Mohylianska akademiia» na fakulteti pravnych nauk [Legal norms on "avoidance" of criminal liability. Days of science of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" at the Faculty of Legal Sciences]. Proceedings from Materialy naukovykh konferentsii «Alternatyvni vyreshennia pravovykh konfliktiv», 27 sichnia 2017 roku – Materials of the scientific and practical conference "Alternative solutions to legal conflicts", January 27, 2017. D. S. Azarov, V. I. Halahan, R. Yu. Khanyk-Popolitak (Eds.) (pp. 93–97). Kyiv [in Ukrainian].
2. Horokh, O. P. (2019). Zvinnennia vid pokarannia ta yoho vidbuvannia za kryminalnym pravom Ukrainy [Exemption from punishment and its serving under the criminal law of Ukraine]. Doctor's thesis. Kyiv: Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy [in Ukrainian].
3. Humin, O. & Yakymova, S. (2019). Sotsialna zumovenist dotsilnosti kryminalizatsii nezakonnoho zbahachennia v Ukraini [Social conditionality of the expediency of criminalization of illegal enrichment in Ukraine]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnik». Yuryd. nauky. – Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Jurist. science, 22, 185–190. [in Ukrainian].
4. Kyslyi, A.M. (2020). Analiz zakonodavstva postradianskykh krain shchodo vykorystannia rezultativ nehlasykh rozsliduvan pid chas dokazuvannia u sudovomu provadzhenni [Analysis of the legislation of post-Soviet countries regarding the use of the results of secret investigations during evidence in court proceedings]. Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia: elektronne naukovye vydannia: zbirnyk. Cherven – Expert: paradigms of legal sciences and public administration: electronic scientific publication: collection, June, 3, 156–169 [in Ukrainian].
5. Kravets, V. R. Veselov, M. Yu. & Kompaniets, E. F. (2017). Udoskonalennia protsesualno-pravovykh zasad realizatsii instytutu zvinnennia vid kryminalnoi vidpovidalnosti [Improvement of the procedural and legal foundations of the implementation of the institution of exemption from criminal liability]. Proceedings from Aktualni problemy udoskonalennia kryminalnoho protsesualnoho zakonodavstva: mater. vseukr. nauk.-prakt. konfer., prysviach. do 70-richchia d. yu. n., profesora Yu. P. Alenina (21 kvitnia 2017 r., m. Odesa) – Actual problems of improvement of criminal procedural legislation: Mater. All-Ukrainian science and practice confer., dedicate. to the 70th anniversary of D. Yu. Ph.D., Professor Yu. P. Alenin (April 21, 2017, Odessa). H. O. Ulianova, I. V. Hloviuk & V. A. Zavtur (Eds.) (pp. 63–66) Odesa: Yuryd. l-ra [in Ukrainian].
6. Kuts, V.M. & Kuts, V.V. (2016). Zvinnennia vid kryminalnoi vidpovidalnosti subiektiv koruptsiinykh zlochniv: kryminalno-pravova ta kryminalno-protsesualna kharakterystyka [Exemption from criminal liability of subjects of corruption crimes: criminal-legal and criminal-procedural characteristics]. Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal, 4, 169–172 [in Ukrainian].
7. Merkulova, V.O. (2019). Zvinnennia vid kryminalnoi vidpovidalnosti: osoblyvosti metodolohii doslidzhennia stymuliuuchoho mizhdystyplinarnoho instytutu [Exemption from criminal liability: peculiarities of the research methodology of the stimulating interdisciplinary institute]. Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys – South Ukrainian legal journal, 3, 78–84 [in Ukrainian].
8. Miftakhutdinov, V. (2017). Kryminalna vidpovidalnist za koruptsiini pravoporushennia [Criminal liability for corruption offenses]. Yurydychna hazeta online – Legal newspaper online, 25. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalna-vidpovidalnist-za-korupciyni-pravoporushennya.html> [in Ukrainian].
9. Nesterenko, Yu. V. (2020). Poniattia yurydychnoi pomylyky ta yii pravove znachennia [Concept of legal error and its legal meaning]. Master's thesis. Chernihiv: Natsionalnyi universytet «Chernihivska politekhnik» [in Ukrainian].
10. Semenov, V.V. (2018). Slidcha pomylyka yak oznaka zlochnu u sferi sluzhbovoi diialnosti [Investigative error as a sign of a crime in the field of official activity]. Proceedings from Realizatsiia derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky v mizhnarodnomu vymiri: materialy III Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 7 hrud. 2018 r.): u 2 ch – Implementation of the state anti-corruption policy in the international dimension: materials of the III International science – practice conf. (Kyiv, December 7, 2018): at 2 p. V. V. Cherniei, S. D. Husariev, S. S. Cherniavskiy et al. (Eds.) (Vols. 2). (pp. 259–261). Kyiv: Nats. akad. vnutr. Sprav [in Ukrainian].
11. Konstytutsiia Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Constitution of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]. (1996). № 30. Art. 141 [in Ukrainian].
12. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Criminal codex of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]. (2001). № 25–26. Art. 131 [in Ukrainian].
13. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]. (2013). № 9–10. № 11–12. № 13. Art. 88 [in Ukrainian].
14. Hromadska orhanizatsiia «Ukraina proty svavillia chynovnykiv»: veb-sait. 2020 [Public organization "Ukraine against the arbitrariness of officials": website. 2020]. Retrieved from <https://proisvol.info/category/news/nacionalne-antikorupciyne-buro-ukraini/> [in Ukrainian].